

14 שנים לחורבן גוש קטיף מאת האלוף (מיל") גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,268, 28 באוגוסט 2019

תקציר: לזיכרון חורבן בית המקדש בתשעה באב הצטרף ב-14 השנים האחרונות זיכרון עקירת יישובי גוש קטיף וצפון השומרון. למול מנהיגים כאהוד ברק וקבוצות השפעה כ"מפקדים לביטחון ישראל" המבקשים חורבן נוסף ליישובי יהודה ושומרון, בהיקף גדול עשרות מונים, אימת החורבן ממשיכה להיות ענין אקטואלי.

בתודעה הציבורית מייחסים לי את התואר "מפקד כוחות ההתנתקות". לו היה מדובר במשימה שמתגאים בה היו טורחים להזכיר שהיו שם עמי שותפים משמעותיים - עוד שלושה מפקדי אוגדות ומפקדי משטרה ראויים להערכה. ההתמקדות המודגשת דווקא בי ובתפקידי שם נובעת אולי מכך שבאופן בולט הגעתי למשימה עם סיפור אישי ייחודי: אהדתי וזיקתי למפעל ההתיישבות הייתה ידועה, ובדיונים סגורים גם עם הרמטכ"ל לא הסתרתי את הסתייגותי המקצועית מהמהלך. ההתמקדות בי אף נובעת מהאופן הייחודי בו פרשתי את המשימה ובהתאמה הכנתי את הכוחות. כמובן מילאתי בנאמנות את חובת הציות הממלכתית, אולם הציות לפקודה - בוודאי ברמת מפקד אוגדה - לעולם אינו ציות אינסטרומנטלי.

פירוש המשימה

היה ברור לי כי אנו פועלים באירוע טעון סמלים ומשמעויות לעתידה ולערכיה של מדינת ישראל. למפעל הציוני שהיה מבוסס מראשיתו על תנופת בנייה והתיישבות לא קל לשאת פעולת עקירה רחבת היקף. בהצגה ראשונה של רעיון הפעולה לאלוף פיקוד הדרום דן הראל פתחתי בשקף שהגדיר כיוון: "מכלל פעולות כוחות הביטחון צריך להדהד מסר שיצבע את הפינוי באור ציוני". הראל החוויר. לשמחתי מפקד מחוז הדרום במשטרת ישראל, ניצב אורי בר-לב, שהיה שותף לדיון, נתן לי תמיכה מלאה בהמלצה: "תקשיבו לגרשון הוא היחיד בכיוון".

אמנם עקירת יישובים נעשתה כבר בפינוי יישובי ימית וסיני ב-1982 במסגרת הסכם השלום עם מצרים, הרי שעם כל הקושי, ההקשר היה אחר: הפינוי מסיני נעשה לאור תקוות הסכם השלום ודווקא במפלגת העבודה הובעה התנגדות נחרצת לעקירת היישובים המתחייבת מהסכם זה. בכינוס שנערך בנושא ב-1980, כשנתיים לפני העקירה, אמר ישראל גלילי: "יש ערך לעמלו וליצירתו של האדם. האדם המושרש באדמתו הוא גם בטבעו מזוהה שורשית עם מרחב חייו... בנטישת יישובים ופינויים יש משום עקירה אכזרית מעין כמוה... הכלל הוא שאנו אמורים לקיים התיישבות לצמיתות ועולים ליישובים חדשים על מנת שלא לנטוש אותם". הוא הכיר אמנם בסמכותה הדמוקרטית

של הכנסת להחליט על נטישת האזור אך סיכם: "ישנה סכנה בקלות הדעת הזאת, הנחפזת להשתמש בהתיישבות כערך שימושי, כקלפי מיקוח שנקל לשחק בהם".

ייתכן שגם עבור ראש הממשלה, יצחק רבין, היה חורבן גוש קטיף מתקבל כתפנית בלתי מוצדקת במגמת המפעל הציוני. בנאומו האחרון בכנסת הוא הציגו כמופת לגוש התיישבותי באומרו: "והלוואי שיהיו גושי יישובים כמו גוש קטיף ביהודה ושומרון".

השאלה הגדולה הייתה כיצד ניתן לבטא באורח הפעולה הפיזי עליו הופקדנו מערכת מתחים רעיונית שעבור הכוחות המבצעים הייתה מופשטת לחלוטין. על חיוניותו של המאמץ להעניק לעקירה הלך רוח ציוני למדתי מתוך גילוי עוינות ציבוריים למתיישבים שביקשו לנצל את ההתנתקות להכרעה סופית במחלוקת על עתיד ההתיישבות בארץ ישראל. כך למשל ביטא אברהם בורג, במאמר *בזארץ*, ציפייה שפעולת העקירה תסמן נקודת תפנית במהלך הציוני: "קץ המשואה התיישבות = ציונות". אבירמה גולן כתבה באותו עיתון (תחת הכותרת "סוף זמן הגאולה") כי "אכזבת הדתיים הלאומיים מהמדינה היא הזדמנות לרוב הדומם להגדיר מחדש את עיקרון ישיבתו בארץ... המדינה אינה ראשית צמיחת גאולתו של איש. היא מעין 'ועד בית' גוף ארגוני מוסכם".

למול ציפיות בשמאל הישראלי לראות את ה"נהר הציוני" נסוב לאחור ביקשתי לחולל מתוך דפוסי פעולתנו מגמה אחרת: בעל כורחנו הנהר הציוני אמנם יתנגש עם העקירה במכשול הרסני. אולם במאמץ להכלת המאבק, בתאום עם הנהגת המתיישבים, הנהר יעקוף את המכשול וימשיך בדרכו המסורתית. לשם כך נדרשה לי נקודת איזון בין החובה לביצוע המשימה לבין כבוד עמוק למתיישבים ולערכי ההתיישבות, בשאיפה לא רק לא לפגוע, אלא אף להעצים את גבורתם. בהשראת ההבחנה בין ירושלים של מטה לבין ירושלים של מעלה, נטעתי בהגיון היסוד לפעולתנו את ההבחנה בין גוש קטיף של מטה לגוש קטיף של מעלה. כך הפרדנו למעשה בין גוש קטיף הפיזי, על בתיו ושדותיו, אותו עלינו לעקור ולהחריב בצו הפקודה לבין גוש קטיף הרוחני והערכי - כסמל וחלום ציוני חלוצי - אותו ביקשנו להעצים ולשמר. בצורת הפעולה נתנו לכך ביטוי מעשי. לדוגמה: בפינוי בתי הכנסת בנווה דקלים, שבאחד מהם התבצרו מאות נערים ובשני מאות נערות - העדפתי את חטיבת הנגדים, אנשי קבע מבוגרים, למשימת פינוי הנערים ואת כוח היס"מ המיומן יותר הותרתי בעתודה. הנגדים הוותיקים שיודעים מהי תפילה ובית כנסת אכן ניגשו למשימה באווירה המתאימה. לפינוי הבנות הוקם בין לילה גדוד ייעודי שכולו בנות. בתשומת לב לייחודו של האירוע, ובשכנוע הרב אבינר, אפשרתי לעיתונאי רינו צרור לתעד את המתרחש בבית הכנסת, שהוצג לימים בסרטו המרגש "שירת הבנות", כתיעוד לדורות.

לא לעקירה נוספת

לכאורה, מבחינה צבאית נחשבת משימת הפינוי בתהליך ההתנתקות למוצלחת. המשימה ארכה זמן קצר מזה שהוקצב לה. למרות החששות הכבדים מאובדן חיי אדם בוצעה המשימה ללא נפגעים. המיחלים לעקירה נוספת ביהודה ושומרון מוצאים באירועי קיץ 2005 את הנוסחה המתאימה לטיפול ביישובי האזור. אלא שמבחינה אסטרטגית מדובר בכשל בסיסי: אירועים אסטרטגיים, על-פי טבעם תלויי הקשר נסיבתי משתנה, וככאלה הם חד-פעמיים בטבעם. הציפייה לחזור עליהם במתכונתם הקודמת, תוך התעלמות מהשתנות הנסיבות, צופנת בחובה זרעי כישלון מובטחים. כך כשל ראש הממשלה אולמרט בפינוי עמונה בחורף 2006, בפעולה שנוהלה תוך התעלמות מוחלטת מהקשר חדש שהתהווה במחצית השנה שלאחר אירועי הקיץ.

למבקשים להמשיך במעשה העקירה לעוד עשרות יישובים ביהודה ושומרון, העלול להביא לגירושם של כמאה חמישים אלף מתיישבים מבתיהם, חובה להדגיש כי הנסיבות השתנו במלוא הממדים - לא עוד! לעומתם, אלו המבקשים למנוע עקירה נוספת חייבים בשינוי תפיסתי: לחלץ את ההתיישבות ביהודה ושומרון מתיוג מגזרי דתי-לאומי ולעשות אותה לבשורת הזדמנות למיליוני ישראלים.

המאמר התפרסם בישראל היום ב-9.8.2019.

*אלוף (מיל") גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.